

Науково-організаційна діяльність НСКУ в умовах воєнного стану 2023 р.

Національна спілка краєзнавців України протягом 2023 року в умовах воєнного стану загалом провела 7 засідань Президії, що відбувалися в офлайн/онлайн форматах. На кожному з них голова Спілки, член-кореспондент НАН України Олександр Реєнт доповідав про діяльність НСКУ за конкретний відрізок часу та обговорювались різні аспекти діяльності її регіональних осередків. В цілому, Олександр Реєнт відзначив проведення значної роботи в обласних організаціях НСКУ в умовах воєнного стану та наголосив на актуальності популяризації напрацювань, у тому числі і через соціальні мережі, офіційний сайт НСКУ та засоби масової інформації.

Особливо він підкреслив значну активізацію роботи Черкаської, Полтавської, Хмельницької, Івано-Франківської, Київської, Вінницької обласних та Київської міської організацій НСКУ, які активно проводять на місцях краєзнавчі та культурно-освітні заходи.

Незважаючи на складнощі сьогодення, Донецька, Херсонська, Миколаївська, Харківська обласні організації спілки продовжують свою роботу, проводяться краєзнавчі конференції, круглі столи, видається наукова література тощо. Зокрема, на Донеччині в онлайн форматі у травні відбулася перша регіональна краєзнавча конференція «Краєзнавчі читання», присвячена Дню краєзнавства.

НСКУ значну увагу приділяє розвитку туристичного краєзнавства, яке тісно пов'язане з важливими питаннями відродження історичної пам'яті українців. Завдячуючи туристичному краєзнавству, розробляються та відновлюються зруйновані у ході російсько-української війни туристичні маршрути на території, де точилися кровопролитні бої з ворогом.

Одним із важливих просвітницьких заходів, до яких долучилася НСКУ, є вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років. Так, 27 березня 2023 року в онлайн-форматі відбувся круглий стіл із реалізації спільного проекту НСКУ та громадської організації «Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору», присвячений проблемам вивчення та популяризації документальних свідчень та фотоматеріалів про Голодомор в Україні. Впродовж останніх місяців Президія та регіональні

організації Спілки провели значну науково-організаційну та пошукову роботу з виявлення автентичних відомостей про Геноцид українського народу, а також підготовку їх до розміщення в глобальній інформаційній структурі «Інтернет-архів епохи Голодомору».

НСКУ також виступила співорганізатором Міжнародного наукового форуму «Україна в епоху Голодомору: Влада. Опір. Ідентичність» (до 90-х роковин Голодомору – геноциду Українського народу), що відбувся 23–25 листопада 2023 року в Києві. Метою форуму стало дослідження комплексу наукових проблем, пов'язаних із осмисленням багатовимірного феномену опору українського суспільства сталінській політиці творення голоду, а також обмін ідеями щодо популяризації наукового знання про Голодомор – геноцид Українського народу у публічній історії та шкільній історичній освіті.

Національна спілка краєзнавців України, підтримавши ініціативу одного зі своїх партнерів Київську Малу академію наук учнівської молоді, взяла участь у підготовці та проведенні Міжнародної практичної конференції «ЮНЕСКО у дзеркалі досліджень молоді: сфера культури», яка відбулася 25 квітня 2023 р. під патронатом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. Конференція була покликана сформувати в молодого покоління розуміння значимості ролі культурної спадщини в формуванні національної ідентичності, познайомити його з сучасними дослідженнями, актуальними проблемами у справі забезпечення захисту та збереження культурного надбання України та унікальних пам'яток природи та культури Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні та за кордоном, отримати навички дослідницької роботи.

На засіданнях Президії восени та влітку 2023 року були заслухані звіти про роботу від ряду обласних організацій НСКУ. Так, 25 травня 2023 року відбулося засідання Президії НСКУ, на якому Голова Хмельницької обласної організації НСКУ, доктор історичних наук Юрій Телячий доповів про плідну діяльність осередку за період з січня по травень 2023 року. Зокрема, він наголосив, що чимало колег-краєзнавців зараз перебувають на передовій, наближаючи День Перемоги.

Голова київської міської організації Олександр Гончаров у своєму звіті вніс пропозицію запровадити Стипендію імені академіка Андрія Лободи Київської міської організації НСКУ для молодих краєзнавців, що і було схвалено Президією. Стипендія запроваджується з 2023 року на честь Андрія Митрофановича Лободи (1871–1931) – вченого, педагога, академіка Української академії наук (із 1921 р. ВУАН), професора Київського університету, організатора вітчизняної науки та краєзнавчого руху, фахівця в галузі етнології, фольклористики, краєзнавства та літератури. Вона призначається студентам закладів вищої освіти м. Києва, які успішно навчаються на факультетах, спеціальностях, освітніх програмах краєзнавчого напрямку, мають власний творчий краєзнавчий доробок або ж беруть активну участь у громадській краєзнавчій роботі, з метою створення більш сприятливих умов для навчання молоді, відзначення найбільш обдарованих студентів, заохочення їх до краєзнавчих досліджень та участі у громадській краєзнавчій роботі.

Голова Київської обласної організації НСКУ, кандидат історичних наук Григорій Савченко та голова Черкаської обласної організації, доктор історичних наук Валентин Лазуренко також окреслили детальні кроки в роботі організацій. Зазначалось, що з початком повномасштабної війни краєзнавці розгорнули значну роботу в інформаційно-освітній сфері та співпрацюють із місцевими ЗМІ, активно відстоюють збереження історико-культурної спадщини. Зокрема, в освітніх закладах Черкащини розпочата робота із впровадження курсів з історії рідного краю «Моя Черкащина».

Заступник голови НСКУ, доктор історичних наук, професор Руслана Маньковська зазначила, що вже кілька років поспіль щороку наприкінці травня – на початку червня проходить Краєзнавчий марафон, присвячений Всеукраїнському дню краєзнавства. Запланована низка просвітницько-краєзнавчих заходів, спрямованих на об'єднання українців довкола актуальних питань відсічі ворогу на гуманітарному, краєзнавчому та культурному фронтах, популяризацію основної ідеї краєзнавства – вивчати і шанувати історію та культуру рідного краю. Р. Маньковська звернулася з проханням до всіх керівників регіональних організацій подати інформацію про краєзнавчі заходи, які будуть систематизовані та проаналізовані Президією Співки для звіту Міністерству культури та інформаційної політики.

Руслана Маньковська доповіла про роботу Національної спілки краєзнавців України у сфері освітянського та бібліотечного краєзнавства, що належить до пріоритетних напрямів, особливо під час сучасної російсько-української війни. Зазначила, що 19 червня 2023 року пройшла Друга міжнародна літня школа з музейної педагогіки. Суспільство відводить музейним закладам відповідальну роль у формуванні національної свідомості, що тісно переплітається з пріоритетами краєзнавства, покликаною виховувати у юних громадян почуття національної гідності, глибокої поваги до історії, культури, мови, традицій українського народу. Саме краєзнавство як складова національної освіти має велике значення для формування молодої людини, як інтелектуальної особистості та громадянина, патріота української держави. І значний потенціал у цьому напрямі має шкільне краєзнавство, в контексті якого отримало потужний розвиток музейне краєзнавство, а саме діяльність шкільних музеїв. Їх популяризація, безперечно, сприяє зацікавленості учнів та поглибленню їх знань з історії рідного краю, виявляє здібності молоді до наукової та дослідницької роботи. Для учнівської молоді важливо також сформувати традицію входження в музейний простір і тому набуті знання та навички зі створення музеїв та проведення екскурсійної діяльності, безумовно, сприяють залученню учнівської молоді до процесів вивчення історії та збереження історико-культурної спадщини рідного краю. Краєзнавці є ініціаторами та організаторами цілої низки проєктів з музейної педагогіки: літні онлайн-школи з музейної педагогіки, музейні онлайн-лекторії, створення онлайн-музею «Україна – моя Батьківщина», підготовка рекламних презентацій про шкільні музеї, участь у всеукраїнських та регіональних тематичних конференціях з музейної тематики, конкурсах на кращий шкільний музей, на кращого екскурсовода шкільного музею тощо.

Одним із основних щорічних заходів діяльності Співки є вручення Премії імені академіка Петра Тронька. 12 липня 2023 року на засіданні Президії голова НСКУ Олександр Реєнт нагородив почесною відзнакою активістів краєзнавчого руху Київської міської, Київської, Хмельницької та Черкаської обласних організацій:

Гончарова Олександра Петровича – голову Київської міської організації НСКУ, члена Президії НСКУ, кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Савченка Григорія Петровича – голову Київської обласної організації НСКУ, члена Президії НСКУ, кандидата історичних наук, професора кафедри новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Лазуренка Валентина Миколайовича – голову Черкаської обласної організації НСКУ, члена Президії НСКУ, доктора історичних наук, професора, професора кафедри історії та права, проректора з гуманітарно-виховних питань Черкаського державного технологічного університету;

Довжука Ігоря Володимировича – доктора історичних наук, професора кафедри соціальних комунікацій, документознавства та інформаційної діяльності Університету Григорія Сковороди в Переяславі, члена Київської міської організації НСКУ;

Слободянюка Петра Яковича – кандидата історичних наук, архівіста, члена Хмельницької обласної організації НСКУ. Також рядом почесних нагород НСКУ було відзначено активних учасників краєзнавчого руху.

Голова НСКУ О. Реєнт вручає Премію імені Петра Тронька Григорію Савченку.
12 липня 2023 р.

Голова НСКУ О. Реєнт вручає Премію імені Петра Тронька Олександрю Гончарову.
12 липня 2023 р.

Вручення Премії імені академіка Петра Тронька Валентину Лазуренку.
12 липня 2023 р.

Одним із напрямів діяльності НСКУ є проведення науково-краєзнавчих експедицій, які стали дієвою формою залучення широкої громадськості до проблем збереження історико-культурної спадщини нашої держави. Вони сприяють конструктивному діалогу науковців і влади та дають поштовх до вирішення назрілих проблем у дослідженні історії рідного краю. Так, 24 серпня 2023 р. Національна спілка краєзнавців України спільно з Національним му-

зеєм народної архітектури та побуту України організували і провели в Музеї просто неба у Пирогові музейно-краєзнавчу експедицію «Людина і час: шлях до незалежності України», присвячену Дню Незалежності України. Її метою стало осмислення ролі видатних особистостей в історії України – Героїв України Петра Тронька та Левка Лук'яненка та відзначення їхнього внеску у відродження української державності.

Учасники музейно-краєзнавчої експедиції «Людина і час: шлях до незалежності України»

Спілка продовжує тісно співпрацювати зі своїми партнерами. Зокрема, спільно з Київською Малою академією наук учнівської молоді з 18 вересня 2023 року проводиться Всеукраїнський конкурс історичних есе «Герої в боротьбі за Незалежність України: дослідження національної ідентичності в суспільних трансформаціях поч. XXI ст.» імені Романа Ратушного, за участю учнів 6–11 класів. Учасники мають можливість дослідити боротьбу українського народу у відстоюванні незалежності та соборності України протягом XXI століття. Конкурс носить ім'я Романа Ратушного – українського громадського діяча, добровольця, розвідника 93-ї механізованої бригади Холодний Яр, який загинув у бою під м. Ізюмом на Харківщині в ході російсько-українській війні у 2022 р. Конкурс є не тільки важливим інструментом для вивчення і визнання внеску героїв України в боротьбу за незалежність, але і сприятиме формуванню національної іден-

тичності та почуття патріотизму в молодого покоління.

28 вересня 2023 року голова НСКУ Олександр Реєнт здійснив робочу поїздку до Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і взяв участь в урочистостях з нагоди 20-річчя з дня заснування факультету туризму. Розпочинаючи з 2002 року, двічі на рік Івано-Франківська обласна організація Національної спілки краєзнавців України та Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді видає науково-методичний альманах «Краєзнавець Прикарпаття», де друкуються сучасні краєзнавчі дослідження краю, які є основою правди про наше минуле і сьогодення, відіграють важливу роль у суспільних процесах, передають правдиве слово про українську історію, народознавство, туризм, екскурсійно-туристичну діяльність, відомих постатей Прикарпаття тощо. Вже вийшов друком 40 номер журналу.

Олександр Петрович вручив ряд спільчанських нагород активним діячам краєзнавчого руху Івано-Франківщини.

В умовах російсько-української війни Національна спілка краєзнавців України проводить низку заходів із реалізації проекту щодо фіксації та дослідження втрат нерухокої культурної спадщини України під час російсько-української війни 2022–2023 рр. Проект проводиться спільно з Центром досліджень історико-культурної спадщини України Інституту історії України НАН України та Національною історичною бібліотекою України, за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України. Так, 19 жовтня 2023 року Спілка спільно з партнерами у змішаному форматі провела Міжнародну наукову конференцію «Культурні цінності та суспільні практики в період російсько-української війни», метою якої було розглянути практики збереження культурних цін-

ностей та фіксації втрат історико-культурних пам'яток в умовах повномасштабного вторгнення Росії на територію України та суспільні практики, які застосовувалися й якими послуговуються нині українці в умовах ведення війни. 8 листопада 2023 року НСКУ виступила співorganizатором проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення», присвяченої сьомим краєзнавчим читанням пам'яті академіка Петра Тронька. В межах конференції відбувся круглий стіл «Втрати нерухомих пам'яток України під час російсько-української війни 2022–2023 рр.: фіксація та дослідження» за участю Центру досліджень історико-культурної спадщини України Інституту історії України НАН України (керівник Центру – доктор історичних наук, професор Руслана Маньковська). На ньому був представлений суспільно важливий проєкт – підготовка Каталогу-довідника «Нерухомі пам'ятки культурної спадщини України: втрати внаслідок російсько-української війни 2022–2023 рр.». На сьогодні співробітниками центру розроблено методичку опису нерухомих історико-культурних об'єктів, зібрано та підготовлено за відомостями Міністерства культури та інформаційної політики України список втрат культурної спадщини (станом на вересень 2023 р. – 823 об'єкти), розроблено схему-опис втрачених пам'яток, ведеться робота з підбору фотодокументів.

Одним із основних щорічних заходів НСКУ є вручення Премії імені Героя України Михайла Сікорського 2023 року, яке відбулося 18 жовтня 2023 року під час проведення XII Всеукраїнського історико-культурологічного форуму «Сікорські читання», присвяченого 100-річчю від дня народження видатного музейного діяча, Героя України Михайла Івановича Сікорського. Вручення відбувається уже 12-й раз поспіль і за цей період нагороди отримали 42 краєзнавці.

Також щорічно з метою вшанування пам'яті про видатного діяча національної культури, музейника, збирача козацької спадщини, академіка Дмитра Івановича Яворницького НСКУ проводить вручення Премії імені Д.І. Яворницького. У цьому році 19 жовтня Спілка провела Всеукраїнський симпозіум «Дмитро Яворницький як дослідник та музеєзнавець», на якому Премію було присуджено кандидату історичних наук, прес-секретарю НСКУ Володимирі Івановичу Мильку. Голова НСКУ, член-кореспондент НАН

України Олександр Реєнт подякував керівникам обласних організацій за допомогу, яку вони організували у себе на місцях, В. І. Мильку, який із перших днів війни боронить нашу Батьківщину від російських окупантів. У лютому 2022 року Володимир з перших днів повномасштабної російсько-української війни добровільно записався до лав Територіальної оборони. Службу проходив у складі 47 механізованої бригади на Запорізькому напрямі та 17 березня 2023 року отримав важке поранення в голову. Лікувався у госпіталях Запоріжжя, Дніпра, Тернополя та Києва. Проте вже 1 вересня 2023 року вдруге був важко поранений, втратив ліву руку. Зараз він проходить курс лікування та процес реабілітації в різних медичних госпіталях. Ми дуже пишаємося нашим воїном і бажаємо йому якнайшвидшого відновлення здоров'я.

Володир Милько

Національна спілка краєзнавців України всіляко заохочує та підтримує активістів краєзнавчого руху. Президія НСКУ подала клопотання до Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка на представлення на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка члена Правління НСКУ, члена Закарпатської обласної організації НСКУ, професора кафедри Київського Національного економічного університету імені Вадима Гетьмана Станіслава Михайловича Аржевітіна з його двотомником «Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України» про 100-річний національно-визвольний рух у Закарпатті.

На жаль, у цьому році багаторічні очільники Волинської та Закарпатської обласних організацій НСКУ Бондаренко Геннадій Васильович та Делеган Михайло Васильович відійшли у вічність. Тому рішеннями Президії НСКУ було затверджено виконуючим обов'язки голови Волинської обласної організації доктора історичних наук, професора кафедри Волинського національного університету імені Лесі Українки Анатолія Георгійовича Шваба, а виконуючим обов'язки Закарпатської обласної організації НСКУ Коцана Василя Васильовича – директора КЗ «Закарпатський музей народної архітектури та побуту» Закарпатської обласної ради.

На засіданнях Президії НСКУ відбувся ряд презентацій наукових видань. На початку року Вінницькою обласною організацією НСКУ було видано чергову книгу-звіт про діяльність краєзнавців Вінницької області у 2022 році – «З любов'ю до малої батьківщини: діяльність Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України (2022 р.) (Записки з щоденника): Книга 7» (за загальною редакцією голови Спілки Олександра Реєнта). Автором-упорядником став голова Вінницької обласної організації НСКУ, доктор історичних наук Сергій Гальчак.

На грудневому засіданні Президії НСКУ відбулася презентація інформаційно-довідкового видання «Науково-освітня галузь України: поступ і особистості», присвяченого 100-річчю від дня заснування Національної академії наук України, яку представив для широкого загалу автор ідеї та упорядник Сергій Анатолійович Поліщук.

Голова Одеської обласної організації, доктор історичних наук В'ячеслав Кушнір презентує

тував науково-популярне видання «Сторінками газет і Фейсбука. Краєзнавство. Публікації. Рефлексії: до 100-річчя створення Одеської комісії краєзнавства при Всеукраїнській академії наук». Переважно, це матеріали про маловивчені сторінки історії та культури Одещини, співпрацю українців із науковцями з Румунії, авторські оцінки сучасних суспільних подій.

Керівним колегіальним органом НСКУ було рекомендовано до друку кілька наукових видань, зокрема навчально-методичний посібник першого заступника голови Черкаської обласної організації, кандидата історичних наук Василя Мельниченка «Моя Черкащина» (історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності); навчальний посібник «Київ та Київщина в історико-краєзнавчих дослідженнях (кінець XVIII – початок XX ст.)», яку представляв голова Київської міської організації НСКУ, кандидат історичних наук Олександр Гончаров та книгу «Спомин про Ржищівську юність», яку виніс на обговорення відповідальний редактор видання, член Київської обласної організації НСКУ, член-кореспондент НАН України Віктор Даниленко.

Заступник головного редактора журналу «Краєзнавство», кандидат історичних наук Олег Бажан поінформував про відбір матеріалів та хід підготовки наукового журналу «Краєзнавство», який Президією НСКУ було затверджено до друку. Також була заслухана інформація кандидата історичних наук, прес-секретаря Спілки Дмитрія Ніколайчука про роботу інтернет-сайту НСКУ у 2023 році.

Прикметно, що протягом 2023 року до лав Національної спілки краєзнавців України вступило 131 особа від 13 обласних організацій. Лідером виступила Івано-Франківська обласна організація, яку очолює Михайло Юрійович Косило – 29 осіб. Серед них: доктор історичних наук, доктор економічних наук, 7 кандидатів історичних наук, 2 кандидати педагогічних наук, 2 кандидати філологічних наук та кандидат психологічних наук.

Полтавська обласна організація (голова – Олексій Олексійович Нестуля) поповнила ряди Спілки на 21 особу, серед яких доктор педагогічних наук, доктор географічних наук, доктор історичних наук, 4 кандидати педагогічних наук, 3 кандидати історичних наук, 2 кандидати географічних наук та кандидат мистецтвознавства.

Черкаська обласна організація, яку віднедавна очолює Валентин Миколайович Лазуренко, прийшовши на заміну Василя Миколайовича Мельниченка, надала 12 осіб, серед яких доктор філософії та 8 кандидатів історичних наук.

Київська обласна організація (голова – Григорій Петрович Савченко) поповнила ряди Спілки на 15 осіб, з яких 4 доктори юридичних наук, кандидат юридичних наук, 6 кандидатів історичних наук та кандидат політичних наук.

Від Київської міської організації (голова – Олександр Петрович Гончаров) вступило 14 осіб. Серед них доктор історичних наук, 4 кандидати історичних наук та кандидат географічних наук.

Волинська обласна організація, яку після смерті Геннадія Васильовича Бондаренка очолює Анатолій Георгійович Шваб, поповнила ряди Спілки на 7 осіб. Чернівецька обласна організація (голова – Олександр Володимирович Добржанський) подала 10 кандидатур, серед яких доктор історичних наук та 3 кандидати історичних наук. Від Вінницької обласної організації (голова – Сергій Дмитрович Гальчак) надійшло 9 осіб, з числа яких доктор економічних наук, 2 кандидати історичних наук та кандидат педагогічних наук.

Від Чернігівської обласної організації (голова – Олександр Борисович Коваленко) до лав НСКУ вступило 5 осіб, з яких 1 доктор педагогічних наук та 2 кандидати історичних наук. Рівненська обласна організація (голова – Андрій Анатолійович Жив'юк) – 3 особи. Від Житомирської обласної організації (голова – Павло Степанович Скавронський) вступило 2 особи: кандидат філософських наук та кандидат історичних наук. Дніпропетровська обласна організація (голова – Ігор Олександрович Кочергін) поповнила ряди Спілки на 2 особи. Від Херсонської обласної організації (голова – Олексій Анатолійович Макієнко) також вступило 2 особи.

За 2023 рік понад 90 краєзнавців отримали ряд спілчанських нагород: звання «Почесного краєзнавця України» – найвищу персональну відзнаку НСКУ отримало 12 осіб від 7 обласних організацій. Почесну грамоту одержало 10 осіб із 6 обласних організацій. Грамотою Спілки нагороджено 34 особи з 4 обласних організацій та Подяку НСКУ отримало 35 осіб із 3 обласних організацій Спілки.

Не обійшлося без нагороди і для Спілки. Так, за вагому допомогу у справі виховання і формування майбутньої наукової еліти України, а також за підтримку в організації конкурсу «Український борщ – національний бренд кулінарної культури» колектив НСКУ нагороджено подякою Київської малої академії наук учнівської молоді.

Діяльність Національної спілки краєзнавців України в умовах російсько-української війни направлена на збереження історичної пам'яті, культурно-історичних цінностей українського народу, популяризацію історико-краєзнавчих досліджень, відстоювання національної ідентичності. Краєзнавство є важливою складовою, потужним чинником патріотичного виховання, культурно-освітнього життя. Спілка впевнено тримається на краєзнавчому фронті і продовжує на цьому напрямі наближати перемогу. Все буде Україна!

Світлана Архипова (м. Київ)

